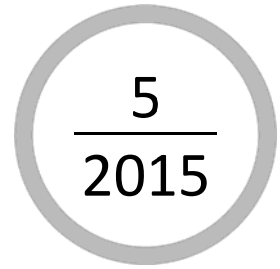

Äitiyden sääntely

Lausuntotiivistelmä

MIETINTÖJÄ JA LAUSUNTOJA
BETÄNKANDEN OCH UTLÅTANDEN

Äitiyden sääntely

Lausuntotiivistelmä

21.1.2015

Julkaisun nimi	Äitiyden sääntely Lausuntotiivistelmä		
Tekijä	Johanna Hossa		
Oikeusministeriön julkaisu	5/2015 Mietintöjä ja lausuntoja		
OSKARI numero	OM 15/41/2014	HARE numero	OM014:00/2014
ISSN-L	1798-7105		
ISSN (PDF)	1798-7105		
ISBN (PDF)	978-952-259-432-7		
URN	URN:ISBN:978-952-259-432-7		
Pysyvä osoite	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-432-7		
Asia- ja avainsanat	Äitiys, äitiyden selvittäminen, äitiyden tunnustaminen, äitiyden vahvistaminen, äitiyden kumoaminen, perheoikeus, äitiyslaki		
Tiivistelmä	Äitiyden sääntelyä pidetään yleisesti tarpeellisena. Ehdotuksen katsotaan selkeyttävän oikeustilaa sekä suojaavan lapsen etua ja yhdenvertaisuutta. Monet lausunnonantajat katsovat kuitenkin, että pidemmän aikavälin tavoitteena tulisi olla yhteinen vanhemmuuslaki. Vain yksi lausunnonantaja vastustaa ehdotettua sääntelyä kokonaisuudessaan. Äitiyden määräytymistä koskevien säännösten ottaminen lakiin saa laajaa kannatusta. Valtaosa lausunnonantajista kannattaa sitä, että lapsen synnyttäneen äidin naispuolisen kumppanin voidaan vahvistaa olevan lapsen synnyttäneen äidin ohella lapsen äiti silloin, kun lapsi on hankittu yhteisesti hedelmöityshoitojen avulla. Niin ikään kannatusta saa äitiyttä koskevien kansainvälisyksityisoikeudellisten kysymysten sääntelevä laissa.		

Lähes kaikki lausunnonantajat kannattavat hedelmöityshoidoista annetun lain muuttamista siten, että jatkossa naisparien on mahdollista saada hedelmöityshoitoja yhdessä.

Osa lausunnonantajista katsoo, että äitiyden tunnustamisen tulisi olla mahdollista myös koti-inseminaatiolla syntyneiden lasten osalta. Lisäksi osassa lausuntoja ehdotetaan, että apilaperheiden asemaa ja transsukupuolisten henkilöiden vanhemmuuden sääntelyä selkeytettäisiin.

PRESENTATIONSBLAD

21.1.2015

Publikationens titel	Reglering av moderskap Remissammandrag		
Författare	Johanna Hossa		
Justitieministeriets publikation	5/2015 Betänkanden och utlåtanden		
OSKARI nummer	OM 15/41/2014	HARE nummer	OM014:00/2014
ISSN-L	1798-7105		
ISSN (PDF)	1798-7105		
ISBN (PDF)	978-952-259-432-7		
URN	URN:ISBN: 978-952-259-432-7		
Permanent adress	http://urn.fi/URN:ISBN: 978-952-259-432-7		
Sak- och nyckelord	Moderskap, utredning av moderskap, erkännande av moderskap, fastställande av moderskap, upphävande av moderskap, familjerätt, moderskapslag		
Referat	Den allmänna åsikten är att bestämmelser om moderskap behövs. Förslaget anses skapa klarhet i rättsläget samt skydda barnets bästa och rätt till likabehandling. Många remissinstanser anser dock att målet på lång sikt bör vara en gemensam föräldraskapslag. Endast en remissinstans motsätter sig helt lagstiftning om moderskap. Förslaget om att i lag föreskriva om hur moderskap bestäms får ett brett understöd. Merparten av remissinstanserna ger sitt stöd för att den kvinnliga partnern till den mor som har fött barnet kan fastställas vara mor till barnet jämsides med den som har fött barnet om de har skaffat barnet tillsammans med hjälp av assisterad befruktning. Också förslaget om att i lag reglera internationellt privaträttsliga frågor om moderskap får understöd.		

Nästan alla remissinstanser understöder förslaget om att lagen om assisterad befruktning ändras så att kvinnliga par i framtiden ska kunna få assisterad befruktning som ett par.

En del av remissinstanserna anser att moderskap ska kunna erkännas också i fråga om barn som har fötts genom heminsmination. I en del av utlåtandena föreslås det dessutom att ställningen för familjer med tre eller fyra föräldrar och regleringen av föräldraskap för transsexuella personer ska klargöras.

SISÄLLYS

1	Johdanto	10
2	Lausuntojen kannanotot asiakohdittain	11
2.1	Äitiyslaki	11
2.1.1	Yleisiä huomioita äitiyslaista	11
2.1.2	Yleiset säännökset (1 luku)	12
	LAIN SOVELTAMISALA (1 §)	12
	ÄITIYDEN TOTEAMINEN SYNNYTTÄMISEN PERUSTEELLA (2 §)	13
	ÄITIYDEN VAHVISTAMINEN HEDELMÖITYSHOITON SUOSTUMISEN PERUSTEELLA (3 §)	14
	NK. KOTI-INSEMINAATIOT	15
	NK. APILAPERHEET SEKÄ KOLMANNEN VANHEMMAN MAHDOLLISUUS	15
	VANHEMMUUSOLETTAMA	16
	TRANSSUKUPUOLISTEN HENKILÖIDEN VANHEMMUUS	17
2.1.3	Äitiyden selvittäminen ja tunnustaminen (2 ja 3 luku)	19
2.1.4	Äitiyden vahvistamista koskeva oikeudenkäynti (5 luku)	20
2.1.5	Kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvat säännökset (7 luku)	21
2.2	Hedelmöityshoidoista annettu laki	22
2.3	Etuuslainsäädäntö	23
2.3.1	Sairausvakuutuslaki	23
2.3.2	Elatustukilaki	24
2.3.3	Etuuslakien avoliittoa koskevat säännökset	25
2.4	Lainsäädäntöhankkeen vaikutukset	25
2.4.1	Lapsen asema	25
2.4.2	Vaikutukset yhdenvertaisuuteen	26
2.4.3	Vaikutukset viranomaisten toimintaan	26
2.4.4	Taloudelliset vaikutukset	28
	LIITE	30

1 Johdanto

Oikeusministeriö asetti 10 päivänä heinäkuuta 2014 työryhmän valmistelemaan ehdotuksen äitiyttä koskevaksi sääntelyksi. Työryhmän tehtävänä oli valmistella ehdotus naisparille syntyvän lapsen oikeudellisen vanhemmuuden vahvistamistavasta ja tähän liitettävistä edellytyksistä. Lisäksi työryhmän tuli valmistella ehdotus äitiyden määräytymistä koskeviksi perussäännöksiksi, kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvat säännökset mukaan lukien. Työryhmän työn perustana oli isyylain uudistamistyöryhmän mietintö (oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 56/2013) ja siitä annettu lausuntopalaute. Ehdotus tuli laatia hallituksen esityksen muotoon.

Työryhmän mietinnössä (oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 50/2014) ehdotetaan säädettäväksi äitiyslaki. Lisäksi ehdotetaan tehtäväksi tarvittavat seurannaismuutokset hedelmöityshoidoista annettuun lakiin, oikeudenkäymiskaareen, lapsen elatuksesta annettuun lakiin, lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annettuun lakiin, perintökaareen ja elatustukilakiin.

Työryhmä ehdottaa, että äitiyslaissa säädetään äitiyden määräytymisestä. Tavanomaisoikeudellinen periaate, jonka mukaan lapsen synnyttäjä on lapsen äiti, ehdotetaan otettavaksi lakiin. Lisäksi ehdotetaan, että lapsen synnyttäneen äidin naispuolisen kumppanin voidaan vahvistaa olevan lapsen synnyttäneen äidin ohella lapsen äiti silloin, kun lapsi on hankittu yhteisesti hedelmöityshoitojen avulla. Äitiys vahvistetaan tällöin samalla tavoin kuin isyys, toisin sanoen joko tunnustamisen perusteella tai tuomioistuimen päätöksellä. Menettely korvaa näissä tapauksissa perheensisäisen adoptioon.

Työryhmä ehdottaa hedelmöityshoidoista annettua lakia muutettavaksi samalla siten, että jatkossa naisparien on mahdollista saada hedelmöityshoitoja yhdessä. Ehdotus sisältää myös äitiyttä koskevat kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvat säännökset.

Ehdotetun äitiyslain säännökset äitiyden selvittämisestä, tunnustamisesta, vahvistamisesta, kumoamisesta sekä kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvista kysymyksistä vastaavat pitkälti eduskunnan hyväksymää esitystä uudeksi isyyslaiksi (LaVM 16/2014 vp ja EV 235/2014 vp).

Oikeusministeriö vastaanotti 21 pyydettyä lausuntoa, minkä lisäksi kaksi muuta tahoa toimitti lausunnot. Liitteestä 1 ilmenevät tahot, jotka osallistuivat lausuntokierrokseen. Lausunnot ovat luettavissa valtioneuvoston hankerekisterin Internet-sivuilla osoitteessa www.hare.fi ja löytyvät hankenumera OM014:00/2014.

2 Lausuntojen kannanotot asiakohdittain

2.1 Äitiyslaki

2.1.1 Yleisiä huomioita äitiyslaista

Yhtä lukuun ottamatta kaikki lausunnonantajat kannattavat yleisesti työryhmän ehdotusta. Äitiyslain säätämistä pidetään tarpeellisena. Ehdotuksen katsotaan selkeyttävän nykyistä oikeustilaa sekä suojaavan lapsen etua ja yhdenvertaisuutta. Työryhmän ehdotusten katsotaan turvaavan lapsen edun toteutumista, sillä lapselle voitaisiin vahvistaa kaksi oikeudellista ja elatusvelvollista vanhempaa nykykäytäntöä nopeammin. Perheen sisäistä adoptiota pidetään liian raskaana prosessina tilanteessa, jossa naispari on hankkinut lapsen molempien suostumukseen perustuvalla hedelmöityshoidolla. Esityksen katsotaan edistävän yhdenvertaisuutta sen vahvistaessa naisparin vanhemmuutta suhteessa eri sukupuolta oleviin vanhempiin.

Hyvin monet lausunnonantajista tuovat esiin, että pidemmän aikavälin tavoitteena tulisi olla yhteinen vanhemmuuslaki, jossa säädettäisiin sekä äitiydestä että isyydestä (*Mannerheimin Lastensuojeluliitto, Seta ry, Trasek ry, Itä-Suomen aluehallintoviraston maistraattien ohjaus- ja kehittämisyksikkö, Oulun käräjäoikeus, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Suomen Asianajajaliitto*). *Terveiden ja hyvinvoinnin laitos* katsoo monien muiden tavoin, että vanhemmuuslaki selkiyttäisi sukupuoleltaan moninaisten vanhempien ja heidän lastensa asemaa. Vanhemmuus pitää nähdä samanarvoisena vanhempien sukupuolen kokemuksesta tai juridisesta sukupuolesta riippumatta. Kaikkia lapsia tulee kohdella tasa-arvoisesti heidän kasvuperheensä muodosta riippumatta.

Oulun käräjäoikeus toteaa, että yhteiskunnan muuttumisen myötä on syytä arvioida, onko erillisten äitiyttä ja isyyttä koskevien lakien säätäminen enää tarkoituksenmukaista vai onko aiheellista säätää yksi vanhemmuutta koskeva laki, johon koottaisiin kaikki vanhemmuutta ja oikeusgeneettisiä veritutkimuksia vanhemmuuden selvittämisessä koskevat säännökset. Myös *Sateenkaariperheet ry, Seta ry* ja *Trasek ry* katsovat, että tulevaisuudessa isyys- ja äitiyslaki tulee yhdistää vanhemmuuslaiksi, ja luopua juridisessä mielessä turhasta erottelusta isän ja äidin kategorioihin.

Osa lausunnonantajista pitää ehdotetun sääntelyn tavoitetta naisparin vanhemmuuden vahvistamisesta kannatettavana, mutta pitää ehdotetun äitiyslain soveltamisalaa liian suppeana (*Sateenkaariperheet ry, Trasek ry, Seta ry*). *Sateenkaariperheet ry* toteaa, että äitiyssääntelytyöryhmän mietinnössään esittämät uudistukset ovat naisparien lasten oikeusturvan näkökulmasta tarpeellisia, mutta riittämättömiä. *Seta ry* katsoo,

että esitys naisparien mahdollisuudesta tunnustaa sosiaalisen äidin vanhemmuus parantaa naisparien asemaa merkittävästi, mutta valitettavasti muunlaisissa perhetilanteissa olevien lasten tilanne jää edelleen yhdenvertaisen oikeusturvan ulkopuolelle.

Mannerheimin Lastensuojeluliitto toteaa, että äitiyslakityöryhmän toimikausi on ollut erittäin lyhyt eikä työryhmä ole pystynyt riittävän laajasti arvioimaan naisparien äitiyttä koskevan oikeudellisen sääntelyn kysymyksiä. *Valtiovarainministeriö* ja *Väestörekisterikeskus* puolestaan toteavat, että ehdotuksen suhde muihin valmisteltavana oleviin esityksiin, erityisesti isyyslainsäädäntöön sekä transseksuaalin sukupuolen vahvistamisesta annetun lain muutokseen, tulee selvittää tarkemmin. *Helsingin kaupunki* katsoo, että jatkovalmistelussa tulee tehdä tarvittavat muutokset niihin lakeihin, jotka eivät vielä tue sukupuolineutraalia vanhemmuustulkintaa, kuten nimilaki (694/1985) ja kansalaisuuslaki (359/2003). *Oulun käräjäoikeus* toteaa, että ehdotetussa laissa käytetty viittaustekniikka isyyslakiin ja sen esitöihin on erittäin vaikeaselkoinen ja johtaa helposti tulkintaongelmiin.

Suomen Asianajajaliitto katsoo, että ei ole tarpeen säätää erillistä äitiyslakia. Tarvittavat muutokset olisi mahdollista tehdä isyyslakiin, adoptiolakiin ja muihin asiaan liittyviin lakeihin. Isyyslaki tähtää suurelta osin biologisen isyyden selvittämiseen. Äitiyslaki taas pyrkii valtaosin suojaamaan naisparin sen osapuolen asemaa, joka ei synnytä lasta, mutta antaa suostumuksensa puolisonsa hedelmöityshoitoihin, eli vahvistamaan lapselle ei-biologisen vanhemman. Osasyynä lakiehdotukseen vaikuttaa olleen perheensisäisen adoption hankaluus, hitaus ja kalleus. Voimassa olevaa menettelyä, perheen sisäisen adoption säännöksiä, olisi mahdollista kehittää ja yksinkertaistaa näitä tilanteita varten. Hedelmöityshoitoihin osallistuneet naisparit voitaisiin esimerkiksi vapauttaa adoptioeuvonnasta. Mikäli laki katsottaisiin tarpeelliseksi säätää, on ehdotus sinänsä laadittu perusteellisesti ja perustellusti.

Kristillisdemokraattinen eduskuntaryhmä vastustaa kahden samaa sukupuolta olevan vanhemman perhemallin vahvistamista lainsäädännössä. Työryhmän ehdottama äitiyslaki ja muut ehdotetut lainsäädäntömuutokset jatkavat kehitystä, jonka mukaan vanhemman sukupuolella ei ole merkitystä. Tämä linjavalinta sivuuttaa kahden eri sukupuolta olevan vanhemman, isän ja äidin, tärkeän merkityksen lapsen kehitykselle.

2.1.2 Yleiset säännökset (1 luku)

LAIN SOVELTAMISALA (1 §)

Oulun käräjäoikeus katsoo, että ehdotetun lain soveltamisala on suppea eikä siinä huomioida kaikkia äitiyden vahvistamisen tilanteita. Lain soveltamisalaa koskevan 1 §:n perusteluissa ei ole avattu soveltamisalan sisältöä tarkemmin. Tapauksia, joissa maahanmuuttajaperheen äiti ei pysty esittämään selvitystä äitiydestään, on Oulun käräjä-

oikeudessa ratkaistu yksi. Pakolaisten lisääntyessä vastaavia tilanteita tulee eteen jatkossakin. Ei ole perusteltua, että tällaisten tilanteiden osalta lakiin ei oteta selkeitä säännöksiä ja nämä tilanteet jätetään edelleen esitöihin toteamuksen asteelle. Mikäli tästä ei katsota aiheelliseksi säätää ehdotetussa äitiys- tai isyyslaissa, tulee harkita onko oikeudenkäymiskaaren sisällytettävä yleinen vahvistamis- ja kumoamiskannetta koskeva pykälä, kuten Ruotsissa on tehty. Mikäli ehdotetussa laissa ei säädetä kaikista äitiyden vahvistamisen tilanteista, tämä johtaa siihen, että käräjäoikeuksissa käsiteltäisiin äitiyden vahvistamisia kahdessa eri prosessissa: ehdotetun äitiyslain säännösten mukaisesti ja yleisinä vahvistamiskanteina. Esiityksen perusteella paperittomien maahanmuuttajien äitiyden vahvistamisen osalta oikeustila jää edelleen epäselväksi.

ÄITIYDEN TOTEAMINEN SYNNYTTÄMISEN PERUSTEELLA (2 §)

Monet lausunnonantajista kannattavat työryhmän ehdotusta, että lakiin kirjataan tavanomaisoikeudellinen periaate, jonka mukaan lapsen synnyttänyt henkilö on lapsen äiti (*ulkoasiainministeriö, Kansaneläkelaitos, Mannerheimin Lastensuojeluliitto, Väestöliitto ry, Suomen Asianajajaliitto*). *Ulkoasiainministeriö* toteaa, että lapsen oikeudellisen aseman ja oikeusturvan varmistamiseksi on tärkeää saada äitiydestä selkeät määräykset lakiin. *Mannerheimin Lastensuojeluliitto* katsoo, että lapsen oikeuksien turvaamisen ja tasavertaisen vanhemmuuden kannalta on perusteltua, että isyyden ohella myös äitiys määriteltäisiin lainsäädännössä. Hedelmöityshoitojen kehittyminen ja perherakenteiden monimuotoistuminen, kuten samaa sukupuolta olevien vanhempien perheiden yleistyminen, puoltavat äitiyden lainsäädännöllistä määrittelyä.

Helsingin kaupunki toteaa ehdotetun 2 §:n osalta käytännössä esiintyneen tilanteita, joissa lapselle ei ole merkitty väestötietoihin vanhempia lainkaan. Jos asia ei liity maahanmuuttoon eikä kyse ole lastensuojelullisestakaan tilanteesta, voi osapuolten olla vaikea hankkia äitiyden toteamiseksi mahdollisesti tarvittavaa oikeusgeneettistä näyttöä. Lapsen etu kuitenkin edellyttää, että hänen sukuasemaansa koskevat asiat saadaan selvitettyiksi mahdollisimman joutuisasti. Vaikka yleisten vahvistuskannetta koskevien säännösten ja periaatteiden mukaisesti äitiyskysymys voidaan nykyisinkin saattaa tarvittaessa myös tuomioistuimen tutkittavaksi, ei tällaisen vahvistuskanteen johdosta annetulla tuomiolla kuitenkaan ole oikeusvoimaa sen asian ulkopuolella, johon liittyen vahvistus annettiin. *Helsingin kaupunki* haluaakin kiinnittää huomiota osapuolille maksuttoman ja joutuisan oikeusgeneettisen tutkimuksen tarpeeseen.

Suomen Asianajajaliitto katsoo, että niihin harvalukuisiin tapauksiin, joissa äitiys on epäselvää, voidaan tarvittaessa edelleen käyttää vahvistuskannetta. Epäselvät tapaukset lienevät kuitenkin useimmiten ratkaistavissa oikeusgeneettisin tutkimuksin, isyyslakiehdotuksen mukaisin sivelynäyttein.

ÄITIYDEN VAHVISTAMINEN HEDELMÖITYSHOITON SUOSTUMISEN PERUSTEELLA (3 §)

Useat lausunnonantajat kannattavat nimenomaisesti työryhmän esitystä siitä, että lapsen synnyttäneen äidin naispuolisen kumppanin voidaan vahvistaa olevan lapsen synnyttäneen äidin ohella lapsen äiti silloin, kun lapsi on hankittu yhteisesti hedelmöityshoitojen avulla (*ulkoasiainministeriö, Kansaneläkelaitos, Itä-Suomen aluehallintoviraston maistraattien ohjaus- ja kehittämissyksikkö, Naisjärjestöjen Keskusliitto, Tampereen kaupunki, Helsingin kaupunki, Valvira, Väestöliitto ry, Mannerheimin Lastensuojeluliitto, Suomen Kuntaliitto, Adoptioperheet ry, Seta ry, Sateenkaariperheet ry*). Tampereen kaupunki pitää ehdotettua muutosta raskaan adoptioprosessin sijaan inhimillisesti ja taloudellisesti järkevänä. *Adoptioperheet ry* pitää esitettyä uudistusta perusteltuna. Sekä juridisesti että käytännössä adoptiota tulee käyttää lapsen edun varmistamiseen silloin, kun se on paras käytettävissä oleva menettelytapa. Näin ei ole siinä tapauksessa, kun vanhemmat yhdessä saavat lapsen perheeseen. *Suomen Kuntaliitto* kannattaa esitystä, jossa naisparien hedelmöityshoidon kautta syntyneille lapsille taataan oikeus kahteen oikeudelliseen ja elatusvelvolliseen vanhempaan.

Lounais-Suomen maistraatti huomauttaa, että näyttökysymysten osalta maistraatin arvioitavaksi tulee, onko naispari antanut yhdessä suostumuksensa hedelmöityshoitoon ja onko lapsi syntynyt hoidon tuloksena. Periaatteessa oikeuslääketieteellisellä tutkimuksella olisi mahdollista saada selville, onko lapsi saanut alkunsa hedelmöityshoidosta. Tätä mahdollisuutta lainsäädäntöön ei kuitenkaan olla sisällyttämässä. Oikeuslääketieteellisen selvityksen puuttuminen estää käytännössä äitiyden vahvistamisen niissä tapauksissa, kun selvittämispöytäkirjasta käy ilmi, että lapsi on voinut saada alkunsa myös muuta kautta kuin hedelmöityshoidoista.

Helsingin kaupunki toteaa ehdotetun äitiyslain 3 §:n osalta, että vaikka äidin naispuolisen kumppanin antamalle suostumukselle ei olekaan asetettu kirjallista määrämuotoa, on äitiyden vahvistamisen edellytykseksi asetettu kuitenkin se, että lapsi on saanut alkunsa hedelmöityshoidon avulla. Tästä johtuen tulisi edellyttää, että annetusta hedelmöityshoidosta tulee esittää luotettava selvitys, esimerkiksi hedelmöityshoitoklinikan antama todistus.

Suomen Asianajajaliitto kysyy, että kun toinen äiti ei voi olla lapsen biologinen vanhempi, niin miksi hänelle pitäisi vahvistaa äitiys samalla tavalla kuin isyyslaissa vahvistetaan isyys biologiselle isälle. Luonnollisempaa ja ymmärrettävämpää on, että biologisen äidin naiskumppanin vanhemmuus vahvistetaan adoptiolla. Silloin ei vahvisteta ”äitiyttä”, vaan vanhemmuus. Mikäli parisuhteen osapuolet ovat sitoutuneita toisiinsa ja syntyvään lapseen, voitaisiin myös edellyttää parisuhteen rekisteröintiä vanhemmuuden vahvistamiseksi. Terminologisesti olisi parempi kutsua toista samaa sukupuolta olevaa vanhempaa vanhemmaksi tai löytää vastine joidenkin Pohjoismaiden termille *medmor*.

NK. KOTI-INSEMINAATIOT

Osa lausunnonantajista katsoo, että äitiyden tunnustamisen tulisi olla mahdollista myös koti-inseminaatiolla syntyneiden lasten osalta (*Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Sateenkaariperheet ry, Trasek ry, Seta ry*). *Terveyden ja hyvinvoinnin laitos* katsoo, että naisparit, jotka hankkivat lapsen koti-inseminaation avulla, ovat eriarvoisessa asemassa klinikkahoitoja hankkivien kanssa. Rekisteröidyssä parisuhteessa toisen vanhemman tulisi kuitenkin olla parisuhteeseen syntyneen lapsen juridinen vanhempi riippumatta siitä, onko lapsi saanut alkunsa klinikassa vai koti-inseminaatiolla. Koti-inseminaatiot tulisi rinnastaa hedelmöityshoitoihin äitiyden tunnustamisen suhteen, kunhan asianosaiset ovat tehneet asiasta yhteisen sopimuksen.

Sateenkaariperheet ry esittää, että äitiys olisi voitava tunnustaa myös koti-inseminaatiolla syntyneiden lasten kohdalla vastaavasti kuin hedelmöityshoidoilla alkunsa saaneen lapsen äitiys, mikäli kaikki osapuolet, myös biologinen isä, ovat asiasta yksimielisiä. Työryhmän esityksen selkeänä lähtökohtana on, että biologisen isän isyys on ensisijainen suhteessa synnyttäneen äidin puolison äitiyteen. Tätä periaatetta ei olisi tarvetta muuttaa, vaan biologisen isän suostumus voisi olla edellytys äitiyden vahvistamiselle myös koti-inseminaatiotilanteissa.

Väestöliitto ry hyväksyy työryhmän rajauksen koti-inseminaatioiden jättämisestä tunnustamisen menettelyn ulkopuolelle. Väestöliitto ry pitää tätä selkeyden vuoksi perusteltuna ottaen huomioon myös lapsen oikeus tietää alkuperänsä.

NK. APILAPERHEET SEKÄ KOLMANNEN VANHEMMAN MAHDOLLISUUS

Osa lausunnonantajista katsoo, että apilaperheiden asemaa tulee selkeyttää ja kolmannen vanhemman mahdollisuutta selvittää (*Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Seta ry, Sateenkaariperheet ry, Trasek ry*). *Seta ry* toteaa, että esityksen mukaan lapselle ei voida vahvistaa kuin kaksi oikeudellista vanhempaa. Tämä tilanne ei kuitenkaan vastaa monen perheen ja lapsen de facto -tilannetta, jossa lapsella on useampi vanhempi. Sateenkaariperheiden lasten kaikki vanhemmuudet tulisi olla mahdollista tunnistaa.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos toteaa, että lakiesitys jättää ulkopuolelle apilaperheet, joissa naispari ja mies tai nais- ja miespari perustavat perheen ja hankkivat yhteisen lapsen. Siittiöiden luovuttaja ei voi saada vahvistusta lapsen isyyteen, vaikka isyyden vahvistaminen olisi kaikkien vanhempien tahto. Lapselle ei siis olisi mahdollista saada perheen äitien lisäksi myös tunnustettua isää. *Terveyden ja hyvinvoinnin laitos* ehdottaa, että apilaperheiden asemaa selkeytetään vielä. Kaikissa tilanteissa on tarpeen selkeyttää biologisen isän mahdollista roolia ja oikeuksia sekä lapsen oikeutta tuntea biologinen taustansa eli kolmannen vanhemman mahdollisuutta pitää selvittää jatkossa.

Sateenkaariperheet ry ja *Väestöliitto ry* katsovat, että naisparilla tulisi olla mahdollisuus valita, vahvistetaanko lapsen biologinen isä lapsen isäksi vai vahvistetaanko lapsen synnyttäneen äidin kumppanin vanhemmuus. *Sateenkaariperheet ry* toteaa, että työryhmän esitykset sulkisivat naisparien mahdollisuuden käyttää hedelmöityshoidoissa sellaisia lahjoitettuja siittiöitä, joiden luovuttaja vahvistaa lapsen isäksi. Työryhmän esityksen vastaisesti lakia hedelmöityshoidoista tulisi uudistaa niin, että kaikki parit, joihin ei sovelleta isyysolettamaa, mukaan lukien eri sukupuolta olevat avoparit, voisivat käyttää hoidoissa sellaisia soluja, joiden luovuttaja voidaan luovuttajan luvalla vahvistaa lapsen isäksi. Nais- ja miesparit perustavat usein yhdessä lapsiperheen, jossa lapsen vanhemmuutta jaetaan useamman kuin kahden vanhemman kesken. Nykyään perheellä on mahdollisuus valita, vahvistetaanko lapsen biologinen isä lapsen isäksi vai vahvistetaanko sosiaalisen äidin vanhemmuus. Työryhmän ehdotuksen mukaan tulevaisuudessa isyyttä ei voisi tässä tilanteessa koskaan vahvistaa. Työryhmä perustelee ratkaisuaan sillä, että eri sukupuolta oleva parikaan ei nykyisen hedelmöityshoitolain mukaan voi saada hoitoja sellaisilla luovutetuilla siittiöillä, joiden luovuttaja voidaan vahvistaa lapsen isäksi. Lakia tulee kuitenkin korjata niin, että turha rajoitus poistetaan myös eri sukupuolta olevilta pareilta.

Väestöliitto ry toteaa työryhmän lähtevän siitä, että lapselle voidaan vahvistaa enintään kaksi vanhempaa. Äitiyttä ei voida vahvistaa, jos isyyden vahvistaminen on mahdollista. Väestöliitto ei esitä tähän muutosta, mutta haluaa tuoda esille erityisiä tilanteita, joiden kannalta äitiyden ja isyyden sääntelyä on syytä jatkossa selvittää, ottaen huomioon vaikutukset myös eri sukupuolta olevien parien yhdenvertaiseen kohteluun ja lapsen oikeuksiin. Esityksen mukaan siis rekisteröidyssä parisuhteessa olevista henkilöistä toinen nainen saa automaattisesti vanhemmuuden, joka menee isyyden tunnustamisen edelle. Tästä saattaa kuitenkin seurata se, että isäksi haluava henkilö ei jatkossa luovuta spermaa naispareille, jotka ovat rekisteröineet parisuhteensa. Uudistus hankaloittaa "itsellisen" miehen ja rekisteröidyssä parisuhteessa olevan miehen isäksi tulemistä, koska tähän asti he ovat voineet hankkia lapsia naisparin kanssa. On myös mahdollista, että naispari ei haluaisi, että molemmat ovat virallisesti vanhempia, vaan lapsella on myös oikeudellisesti isä. Lapsen etua ajatellen on hyvä, että naisparien lapsille tulee oikeus kahteen vanhempaan suoraan ilman adoptiota. Kuitenkin, jos hoidoissa käytetään sellaisen luovuttajan spermaa, joka haluaa vahvistaa isyyden, olisi mahdollista, että lapsella on oikeudellisesti sekä isä että äiti. Väestöliitto pitää tätä vaihtoehtoa näissä tilanteissa etusijalla. Naisparit voivat tällöin valita itse, kumpaa vaihtoehtoa pitävät parempana; käyttävätkö isyyden tunnustamista vaativaa vai anonyymiä luovuttajaa.

VANHEMMUUSOLETTAMA

Työryhmän ehdotusta siitä, että vanhemmuusolettamaa ei oteta käyttöön rekisteröidyssä parisuhteissa, sekä kannatetaan että vastustetaan. *Suomen Asianajajaliitto* ja *Väestöliitto ry* kannattavat työryhmän esitystä, jonka mukaan vanhemmuusolettamaa

ei oteta käyttöön rekisteröidyissä parisuhteissa. *Väestöliitto ry* pitää työryhmän ratkaisua olla ottamatta käyttöön vanhemmuusolettamaa tässä vaiheessa perusteltuna, ottaen huomioon myös se, että kansainvälisiä esimerkkejä vanhemmuusolettaman käytöstä rekisteröidyissä parisuhteissa ei ole. Väestöliitto ry toteaa, että työryhmän eriävissä mielipiteessä esitetyt ehdotukset muun muassa vanhemmuusolettaman käytöstä rekisteröidyissä parisuhteissa tai mahdollisuudesta rekisteröidä useampi kuin kaksi vanhempaa ovat jatkovaikutuksiltaan monimutkaisia ja laajakantoisia. Väestöliitto ry pitää tarpeellisena, että isyyttä ja äitiyttä koskevan lainsäädännön kansainvälistä kehitystä seurataan ja selvitetään erilaisten vaihtoehtojen oikeudellisia vaikutuksia niin lapsen oikeuksien kuin erilaisten parien yhdenvertaisen kohtelunkin kannalta.

Muutama lausunnonantaja puolestaan katsoo, että vanhemmuusolettama tulisi ottaa käyttöön myös rekisteröidyissä parisuhteessa (*Sateenkaariperheet ry, Seta ry, Trasek ry*). Lisäksi *Mannerheimin Lastensuojeluliitto* pitää tärkeänä, että jatkossa selvitetään mahdollisuudet vanhemmuusolettaman ulottamisesta rekisteröityihin naispareihin.

Sateenkaariperheet ry toteaa, että isyysolettaman vahvuutta on perusteltu perheen ja lapsen olosuhteiden turvaamisella. Tätä lapsen ja perheen suojelun periaatetta työryhmä ei ole halunnut soveltaa naisparien perheisiin. Työryhmän esitys on tältä osin yhdenvertaisten mahdollisuuksien periaatteen vastainen. Työryhmän esiin nostamat vanhemmuusolettaman käyttöön ottamiseen liittyvät huolet ovat ratkaistavissa. Äidiksi oletettu henkilö voisi saada äitiytensä kumotuksi, jos voitaisiin osoittaa, että hän ei ole yhteisymmärryksessä synnyttäjän kanssa ollut hankkimassa lasta perheeseen. Yhteisen tahdon osoituksena voisi toimia esimerkiksi hedelmöityshoidoissa annettu suostumus tai vanhempien kesken solmittu aiesopimus.

Seta ry esittää, että rekisteröityihin naispareihin sovellettaisiin automaattisesti vanhemmuusolettamaa. Tämä takaisi yhdenvertaisen kohtelun samaa sukupuolta oleville rekisteröidyille pareille ja avioliiton solmineille pareille. Lisäksi *Seta ry* esittää, että mikäli kaikki osapuolet, biologinen isä mukaan lukien, ovat asiasta yksimielisiä, tulisi vanhemmuusolettamaa voida soveltaa myös koti-inseminaation avulla syntyneiden lapsien osalta. Työryhmän nostama epäkohta sateenkaariperheiden syrjinnästä julkisissa hedelmöityshoidoissa sekä sairausvakuutuskorvauksissa on huomion arvoinen; monesti viralliset hedelmöityshoidot ovat liian kalliita pienituloisille perheille. Vanhemmuusolettama helpottaisi myös näiden perheiden vanhemmuuden vahvistamista.

TRANSSUKUPUOLISTEN HENKILÖIDEN VANHEMMUUS

Osa lausunnonantajista tuo esiin transsukupuolisten henkilöiden vanhemmuuteen liittyviä näkökohtia (*Trasek ry, Sateenkaariperheet ry, Seta ry, valtiovarainministeriö, Väestörekisterikeskus*).

Trasek ry katsoo, että sukupuolensa vahvistaneen henkilön sukupuolta vanhempana koskevan kysymyksen lisäksi on joukko muitakin sukupuolensa vahvistaneen henkilön

ja hänen kumppaninsa vanhemmuuteen liittyviä kysymyksiä, joista tulisi säätää laissa. Trasek ry:n mukaan ehdotettu lain muotoilu lapsen synnyttäjän toteamisesta aina lapsen äidiksi ei ota huomioon niitä tilanteita, jossa lapsen synnyttäjä on henkilö, jonka sukupuoli on vahvistettu translain mukaisesti. Hänet tulisi todeta lapsen isäksi. Ehdotetun äitiyslain 3 § ei käsittele tilanteita, joissa synnyttäjän naispuolisen kumppanin sukupuoli on vahvistettu translain mukaisesti. Näissä tapauksissa lapsi on voitu saattaa alulle kumppanin spermalla ja myös esimerkiksi yhdynnän kautta. Kumppani pitäisi voida todeta lapsen äidiksi laajemminkin kuin vain 3 §:n tarkoittamissa tapauksissa.

Sateenkaariperheet ry katsoo, että jos hallituksen esitys translaiksi ei sisällä vanhemmuusmerkintöjä korjaavaa mekanismia, tulee äitiyslaissa säätää, että lapsen synnyttänyt juridinen mies vahvistetaan lapsen isäksi. Vastaavasti isyyslaissa tulee säätää, että sukupuolensa korjannut juridinen nainen vahvistetaan lapsen äidiksi, jos lapsi on saanut alkunsa hänen siittiöstään. *Seta ry* katsoo, että tulisi olla mahdollista, että lapsen synnyttäjä voidaan tämän näin halutessa todeta lapsen isäksi.

Trasek ry ja *Seta ry* katsovat, että myös jo syntyneiden lasten vanhemmuus tulisi voida vahvistaa hakemuksesta vanhemman vahvistetun sukupuolen mukaiseksi, jolloin äitiys muuttuisi isyydeksi ja isyys äitiydeksi. *Trasek ry:n* mukaan tämän muutoksen hakeminen pitäisi olla vapaaehtoista, eikä muutoksen hakemiselle pitäisi asettaa erityisiä aikarajoja.

Lausunnoissa esitetään huomioita myös transsukupuolisten henkilöiden vanhemmuuteen liittyvistä väestötietojärjestelmään tehtävistä merkinnöistä. *Valtiovarainministeriö* korostaa, että väestötietojärjestelmän toimivuuden ja luotettavuuden näkökulmasta on oltava selvää, voidaanko esimerkiksi sukupuolen vahvistamisen jälkeen henkilölle merkitä oikeudellisesta sukupuolesta poikkeava äitiys tai isyys, ja tälle on oltava laissa riittävän selkeät määrittelyt. *Seta ry* katsoo, että juridisen miehen merkitseminen väestötietojärjestelmään äitinä voi olla ongelmallista, koska vanhemmuusmerkintä on julkisesti saatavilla oleva tieto ja mikäli merkintä on vanhemman juridisen sukupuolen kanssa ristiriitainen, voisi tästä aiheutua hankaluuksia.

Väestörekisterikeskus katsoo, että uudet säännökset saattavat käytännössä aiheuttaa ennakoimattomia tilanteita väestötietojärjestelmään tehtävien merkintöjen kannalta. Tästä syystä lakien kokonaisuuden on oltava yksiselitteinen erityisesti sen suhteen, miten oikeudellisen äitiyden tai isyyden muutokset sekä äidin tai isän sukupuolen vahvistaminen vastakkaiseen sukupuoleen eri tilanteissa vaikuttavat väestötietojärjestelmään tehtäviin merkintöihin ja niiden tekemisen edellytyksiin sekä mahdollisesti tietojen luovutukseen. Tietojen luovuttamisen osalta Väestörekisterikeskus ei näe lähtökohtaisesti syytä tietojen salaamiseen lapsen vanhempien tietojen osalta, kuten ei parisuhdetietojen osalta muutoinkaan. Väestötietojärjestelmän merkinnöillä vanhemmuudesta ei kuitenkaan pitäisi voida päätellä henkilön transseksuaalisuutta ja siksi sääntelyn tulisi tunnistaa arkitodellisuudessa esiintyvät tilanteet väestötietojärjestelmän tietoja käytettäessä. Mikäli tietojen luovutuksen osalta joudutaan rakentamaan monimutkaisia rajoituksia eri tarkoituksiin, sillä on myös tietojärjestelmäkustannuksia

lisäävä vaikutus. Väestötietojärjestelmään on rakennettava automatiikka, jolla varmistetaan toisaalta tietojen salassapito tarvittaessa ja toisaalta tietojen saanti luvallisiin tarkoituksiin.

2.1.3 Äitiyden selvittäminen ja tunnustaminen (2 ja 3 luku)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos katsoo, että äitiyden tunnustaminen jo raskausvaiheessa helpottaa perheen virallisten asioiden hoitoa ja on tasa-arvoista isyyksilaissa mahdollistetun tunnustamisen kanssa.

Helsingin kaupunki toteaa ehdotetun 11 §:n osalta, että koska käytännössä voi tulla tilanteita, että nainen ei suostu osallistumaan äitiyden selvittämisen lainkaan, on kanteen nostamiseksi asetettu kynnyks "voidaan pitää todistettuna" asetettu liian korkealle. Ehdotettu on myös ristiriidassa ehdotetun lain 28 §:n kanssa, jonka mukaan vastajaksi on haastettava se, jonka voidaan olettaa olevan lapsen 3 §:n 1 momentissa tarkoitettu äiti.

Ulkoasiainministeriö pitää tärkeänä sitä, että lakiehdotukseen on sisällytetty erillinen säännös henkilöllisyyden toteamiseksi äitiyden tunnustamisen ja siihen liittyvien toimenpiteiden yhteydessä ja että siinä on nimenomaisesti määritelty, mitä lain mukaisella henkilöllisyystodistuksella tarkoitetaan. Tämä on tärkeää erityisesti väärinkäytösten, kuten esimerkiksi laittoman maahantulon estämiseksi. Asianosaisen henkilöllisyyden luotettava varmistaminen on myös lapsen edun mukaista.

Tampereen kaupunki toteaa, että mikäli naisparien oikeutta tunnustaa äitiys laajennetaan ehdotetulla tavalla, olisi tarkoituksenmukaista miettiä uutta käytäntöä asian selvittämiseksi ja voimaansaattamiseksi. Käytännön näkökulmasta asiakirjojen siirtäminen kunnan sisällä neuvolatoiminnasta lastenvalvojien luokse ei ole perusteltua. Ottaen huomioon terveydenhuollon ammattihenkilöiden koulutus ja erityisosaaminen, herää kysymys, onko näennäisellä viranomaislähtöisyydellä merkitystä ennakkollisen tunnustamisen yhteydessä vai tulisiko ennakkollinen tunnustaminen tehdä mahdolliseksi omaaloitteisesti, ilmoituksella maistraattiin. Tampereen kaupunki pyytää lisäksi harkitsemaan, onko potilaan luottamuksellisen hoitosuhteen turvaamiseksi tarkoituksenmukaista saattaa neuvolan työntekijä ja potilas tilanteeseen, jossa neuvolan työntekijä joutuu harkitsemaan oikeudellisesti tunnustuksen asianmukaisuutta ja hyväksyttävyyttä.

Helsingin kaupunki pitää ehdotetussa 14 §:ssä tarkoitettua äitiysneuvoloissa tapahtuvaa ennakkollista äitiyden tunnustamista kannatettavana asiakkaiden asioinnin keskitämisen kannalta. Sosiaali- ja terveysvirasto pitää tärkeänä, että äitiysneuvola voi ohjata osapuolet tarvittaessa lastenvalvojan luo tunnustamista varten, mikäli tunnustamisen vastaanottamisen edellytyksiä ei ole äitiysneuvolassa mahdollista riittävästi

selvittää. Lastenvalvojalla voi joissakin tilanteissa olla asiantuntemuksensa ja kokemuksensa myötä neuvolahenkilökuntaa paremmat edellytykset arvioida, täytyvätkö tunnustamisen vastaanottamiselle säädetyt edellytykset esimerkiksi osapuolten henkilöllisyyden selvittämisen tai kielitaidon osalta. Äitiysneuvolassa tapahtuvan äitiyden tunnustamisen tulisi painottua Suomessa hedelmöityshoitoa saaneisiin naispareihin, jolloin on saatavilla myös kirjalliset todistukset hedelmöityshoidosta sekä äidin kumppanin antamasta suostumuksesta hoitoon.

Lisäksi Helsingin kaupunki katsoo, että ehdotetun 17 §:n sanamuoto aiheuttaa ongelmia hyväksymislausuman vastaanottamisessa erityisesti niissä tilanteissa, kun joku asiaan osallisista asuu esimerkiksi ulkomailla. Hyväksymislausuman vastaanottajista tulisi tästä johtuen säätää yleisesti viittaamalla ehdotetun lain 16.2 §:ään niin, että hyväksymisen voisi vastaanottaa myös se, joka voi ottaa vastaan tunnustamisen. Kuten hyväksymislausuman vastaanottajista, myös 18 §:ssä tarkoitetuista kuulemisen toimittajista tulisi säätää ehdotetun sijaan yleisesti viittaamalla ehdotetun lain 16.2 §:ään, niin että kuulemisen voisi tarvittaessa toimittaa muukin taho kuin tunnustamisen vastaanottanut viranomaisena. Kuulemisen voisi siis toimittaa myös se, joka voi ottaa vastaan tunnustamisen. Ehdotuksen 20 §:ssä tarkoitettuun tunnustamisasiakirjaan tulisi merkitä vain ne tiedot, jotka ovat tarpeellisia. Yksilöintitiedot ovat tarpeen osapuolten yksilöimiseksi ja toimivalta äitiyden selvittämiseksi ja vahvistamiseksi määräytyy asian osapuolen kotikunnan mukaan. Sen sijaan henkilön yhteystiedoilla ei ole merkitystä äitiyden vahvistamisen kannalta eikä niiden merkitsemistä tunnustamisasiakirjaan pidetä tästä syystä tarpeellisena.

2.1.4 Äitiyden vahvistamista koskeva oikeudenkäynti (5 luku)

Suomen Asianajajaliitto katsoo, että isyyden vahvistamista ja kumoamista koskevia säännöksiä voitaisiin analogisesti soveltaa äitiyden vahvistamista tai kumoamista koskeviin tilanteisiin tai luoda erilliset viittaukset asianomaisiin pykäliin.

Oulun käräjäoikeus toteaa, että kanneoikeuden rajoituksia koskevan 26 §:n perusteluista ei ilmene, miten toimitaan tilanteessa, jossa kanteen vireille panolle on ollut lailinen este ja tästä syystä vuoden määräaika ei ole voitu noudattaa. Tältä osin pykälää ja sen perusteluja on selkeytettävä. Ehdotuksen 28 §:n 4 momentissa viitataan hallituksen esityksessä 91/2014 ehdotettuun 33 §:ään. Viittaus on ongelmallinen, koska mistään ei ilmene, mikä on äitiyden vahvistamisasiassa riittävä näyttö kuulustiedoksiannon käyttämiselle. Lähtökohtaisesti isyys on aina todennettavissa oikeusgeneettisellä veritutkimuksella. Vastaavasti äitiyden osalta äitiys on osoitettavissa oikeusgeneettisellä veritutkimuksella vain lapsen synnyttäneen äidin osalta. Esitöissä ei ole määritelty, mitä tarkoitetaan "muulla näytöllä", joka riittää kuulustiedoksiannon käyttämiseen.

Oulun kärjäoikeus toteaa, että näytön hankkimista koskevan 32 §:n osalta on yksityiskohtaisissa perusteluissa sivulla 45 todettu ehdotetun säännöksen rinnastuvan isyyslain 37 §:ään. Mietinnöstä ei ilmene, onko lakia oikeusgeneettisistä isyystutkimuksista tarkoitus soveltaa äitiyttä koskeviin asioihin silloin kun vanhemmuus voitaisiin selvittää oikeusgeneettisellä tutkimuksella. Esitöiden viittaus säännöksen rinnastumiseen isyyslain 37 §:ään luo oletettaman, että laki oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta tulee sovellettavaksi myös äitiyden vahvistamisen ja kumoamisen osalta. Mietintö ei sisällä ehdotusta oikeusgeneettisistä isyystutkimuksista annetun lain soveltamisalan laajentamisesta äitiyden vahvistamiseen ja kumoamiseen. Tässä on selkeä ristiriita. Tältä osin selkeä säännös ja kannanotto esitöissä ovat tarpeen, jotta vältetään tulkintaongelmilta jatkossa.

Lisäksi Oulun kärjäoikeus huomauttaa, että nykyisin tuomioistuimella ei ole mahdollisuutta määrätä oikeusgeneettistä veritutkimusta muissa kuin isyysasioissa. Oikeudenkäymiskaaren säännös todisteiden hankkimisesta tuomioistuimen aloitteesta on yleislaki ja vastaavasti oikeusgeneettisistä isyystutkimuksista annettu laki erityislaki, eli kärjäoikeudella ei ole toimivaltaa määrätä oikeusgeneettistä veritutkimusta oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 8 §:n nojalla. Tämä ongelma on tiedostettu jo aiemmin vuonna 2004 isyyslain uudistamisen yhteydessä, jolloin hallituksen esityksessä 56/2004 esitettiin oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annetun lain soveltamisalan laajentamista äitiyttä koskevan kysymyksen ratkaisemiseen. Tuolloin lakivaliokunta katsoi, ettei soveltamisalan laajentamiselle ole juuri käytännön tarvetta. Tänä päivänä selvä tarve on olemassa.

2.1.5 Kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvat säännökset (7 luku)

Monet lausunnonantajista kannattavat nimenomaisesti äitiyttä koskevien kansainvälisyksityisoikeudellisten kysymysten sääntelemistä laissa (*ulkoasiainministeriö, Väestörekisterikeskus, Helsingin kaupunki, Suomen Asianajajaliitto*). Väestörekisterikeskus ja Helsingin kaupunki katsovat, että kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvien säännösten ottaminen lakiin selkeyttää oikeustilaa. *Suomen Asianajajaliitto* toteaa, että työryhmä on käsitellyt sijaissyntytysten aiheuttaman säädöstarpeen erinomaisen hyvin. Käytännössä on esiintynyt tapauksia, joissa Suomen hedelmöityshoitoihin perustuvien sijaissyntytyksjärjestelyjen kieltoa on eri tavoin pyritty kiertämään. Ehdotettu sääntely kattaa tämän ongelman tehokkaasti.

Helsingin kaupunki ja *ulkoasiainministeriö* pitävät perusteltuna asumisen vähimmäiskeston kirjaamista lakiin asuinpaikkakriteerin rinnalle. Ulkoasiainministeriö pitää yleisen kansainvälistymisen myötä tärkeänä, että äitiyttä koskevat kansainvälisyksityisoikeudelliset kysymykset säännellään laissa. Ehdotetun äitiyslain 7 luvun säännökset

ovat merkittäviä lapsen oikeusturvan kannalta ja selkeyttävät tilanteita, joissa eri valtioiden äitiyttä koskeva lainsäädäntö eroaa merkittävästi toisistaan. Hedelmöityshoitoihin perustuvat sijaissynnytysjärjestelyt on Suomessa kielletty, mutta useissa muissa valtioissa laillisia, esimerkiksi Venäjällä, Ukrainassa ja Intiassa. Ulkoministeriön ja edustustojen tietoon tulleita ulkomaisia sijaissynnytysjärjestelyjä ei ole lukumääräisesti paljon, mutta ne ovat osoittautuneet oikeudellisesti erittäin hankaliksi ja oikeusvaikutuksiltaan Suomessa useiden eri viranomaisten toimivaltaan kuuluviksi.

Valtiovarainministeriö toteaa, että ehdotuksen 45 ja 46 §:n yksityiskohtaisten perustelujen mukaan jos vieraassa valtiossa on annettu äitiyttä koskeva ratkaisu, myös maistraatit soveltavat 45 §:ää harkitessaan, voidaanko päätöksen mukainen tieto äitiydestä tallentaa väestötietojärjestelmään. Tiedon tallentaminen ei kuitenkaan ole oikeusvoimainen ratkaisu siitä, että vieraassa valtiossa annettu päätös Suomessa tunnustetaan. Väestökirjamerkintä ei siten sido viranomaista, joka joutuu joko pääkysymyksenä tai toisen asian esikysymyksenä ottamaan kantaa ulkomaisen päätöksen tunnustamiseen. Valtiovarainministeriö toteaa ehdotetun säännöksen johtavan ristiriitaan väestötietojärjestelmästä ja Väestörekisterikeskuksen varmennepalveluista annetun lain (661/2009) kanssa.

2.2 Hedelmöityshoidoista annettu laki

Lähes kaikki lausunnonantajat kannattavat hedelmöityshoidoista annetun lain muuttamista niin, että naisparin on mahdollista saada hedelmöityshoitoja yhdessä.

Valvira katsoo, että lapsen edun näkökulmasta työryhmän ehdotus naisparin mahdollisuudesta saada hedelmöityshoitoja yhdessä on kannatettava, koska naisavoparin lapsella olisi mahdollisuus nykykäytäntöä nopeammin saada kaksi elatusvelvollista vanhempaa.

Trasek ry katsoo, että hedelmöityshoitolakia pitäisi muuttaa niin, että hedelmöityshoidot tulisivat nykyistä kattavammin mahdollisiksi myös sukupuolivähemmistöön kuuluille henkilöille. *Trasek ry* kannattaa mallia, jossa hedelmöityshoitolaki ei sisältäisi sukupuolitettuja pykäläitä. Nykylaki on ongelmallinen esimerkiksi silloin, kun parin toisena osapuolena on henkilö, jonka sukupuoli on vahvistettu translain mukaisesti.

Naisjärjestöjen Keskusliitto ja *Seta ry* kannattavat työryhmän näkemystä siitä, että naispareille annettavat hedelmöityshoidot saatettaisiin julkisen terveydenhuollon piiriin.

Väestöliitto ry huomauttaa, että nykyisin yhdeltä sperman luovuttajalta saa olla jälkeläisiä enintään viidessä perheessä. Jos naisparin molemmat osapuolet haluavat käyttää hedelmöityshoidoissa samaa luovuttajaa, saadaan niin sanottuun ”viiden perheen”

sääntöön väljyyttä, koska laissa naisparin katsotaan muodostavan perheen. Jos yhden naisparin molemmat puolet voivat käyttää samaa luovuttajaa, ja se lasketaan vain yhdeksi perheeksi, voidaan samaa luovuttajaa käyttää vielä neljässä perheessä. Jos naisparin osapuolet laskettaisiin eri perheiksi, jäisi jäljelle vain kolme muuta perhettä.

Kristillisdemokraattinen eduskuntaryhmä ei tue työryhmän ehdotusta naisparin yhteisistä hedelmöityshoidoista. Kristillisdemokraattinen eduskuntaryhmä katsoo, että lainsäädännöllä on luotu oikeusturvaongelma, kun on ohitettu vanhemmuuden biologiset tosiasiat. Lainsäädännön lähtökohtana tulee olla lapsen oikeus vanhempiin, ei vanhempien oikeus lapseen. Kristillisdemokraattinen eduskuntaryhmä katsoo, että naisparien yhteiset hedelmöityshoidot rikkovat lähtökohtaisesti lapsen oikeutta isään.

2.3 Etuuslainsäädäntö

2.3.1 Sairausvakuutuslaki

Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa, että sairausvakuutuslakia on muutettu lailla (1342/2006) siten, että rekisteröidyssä parisuhteessa olevalla vakuutetulla, joka ei ole lapsen vanhempi, on laissa säädetyn edellytyksin oikeus vanhempainrahaan. Lisäksi sairausvakuutuslakia on muutettu lailla (438/2010) siten, että rekisteröidyn naisparin toiselle osapuolelle voidaan eräin edellytyksin parisuhteen sisäisen adoption toteutumisen jälkeen myöntää ottovanhemman isyysrahan kaltainen etuus ja ottovanhemman vanhempainraha. Erona näiden kahden säännöksen välillä on siten se, että ensin mainittu ei edellytä rekisteröidyn parisuhteen sisäistä adoptiota. Tästä seuraa, että jos lapsen vanhemmuus tulisi vahvistetuksi äitiyslakityöryhmän ehdottamalla tavalla, lapsen vanhemmaksi vahvistetun parisuhteen osapuolen oikeus vanhempainrahaan riippuisi siitä, onko parisuhde rekisteröity tai ei. Jos parisuhdetta ei ole rekisteröity, ei oikeutta vanhempainrahaan olisi. Lisäksi kummassakaan tapauksessa ei oikeutta nykyisen lain mukaiseen isyysrahan kaltaiseen etuuteen syntyisi, koska sen saaminen edellyttää rekisteröidyssä parisuhteessa tapahtuvaa sisäistä adoptiota.

Lisäksi sosiaali- ja terveysministeriö toteaa, että sairausvakuutuslain mukainen erityishoitoraha on tarkoitettu korvaamaan lyhytaikaista tai tilapäistä ansionmenetystä, joka aiheutuu vakuutetun osallistumisesta lapsensa sairaudesta tai vammasta johtuvaan hoitoon tai kuntoutukseen. Erityishoitorahaa voidaan laissa säädettyjen edellytysten täytyessä myöntää vakuutetulle, joka hoitaa omaa tai aviopuolisonsa lasta, ottolasta tai muuta lasta, jota vakuutettu vanhemman tavoin tosiasiallisesti hoitaa. Aviopuoliso on rinnastetaan henkilö, jonka kanssa vakuutettu avioliittoa solmimatta jatkuvasti elää yhteisessä taloudessa avioliitonomaisissa olosuhteissa. Ensi näkemältä näyttäisi siltä, että lain sanallinen tulkinta mahdollistaisi erityishoitorahan myöntämisen rekisteröidyn parisuhteen osapuolelle, koska erityishoitorahan eräänä edellytyksenä on, että

vakuutettu hoitaa muuta lasta kuin omaa tai aviopuolionsa lasta taikka ottolasta tosiasiallisesti vanhemman tavoin. Asia ei ole kuitenkaan aivan selvä. Sen vuoksi tarve lainmuutokseen myös tältä osin tulee vielä selvittää. Edelleen myös tarve muihin mahdollisiin muutoksiin tulee vielä selvittää.

Kansaneläkelaitos toteaa, että sairausvakuutuslain vanhempainpäivärahoja koskevat yleiset säännökset koskevat lapsen äitiä ja isää. Niitä ei voida soveltaa tilanteessa, kun lapsella on kaksi äitiä. Sairausvakuutuslaissa on erityissäännökset koskien rekisteröidyssä parisuhteessa eläviä puolisoita. Voimassa olevien säännösten mukaan äidiksi vahvistetulla ei kuitenkaan ole oikeutta vanhempainpäivärahoihin eikä työsopimuslain mukaiseen vanhempainvapaaseen. Tätä ei voida pitää perusteltuna, sillä lapsen vanhemmalla tulisi sukupuoleen katsomatta olla oikeus jäädä pois työstä lapsen hoidon vuoksi ja saada vanhempainpäivärahaa. Sairausvakuutuslain vanhempainpäivärahoja koskevat säännökset tulee ennen äitiyslain voimantuloa muuttaa vastaamaan ehdotettua äitiyslain sisältöä.

2.3.2 Elatustukilaki

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö toteaa, että elatustukilain 6 §:n mukaan lapsella on oikeus elatustukeen, kun elatusapua ei ole voitu vahvistaa samanaikaisesti isyyden vahvistamisen kanssa. Äitiyslakiluonnoksen perusteella olisi mahdollista tunnustaa äitiys ja siten elatustukilakiin ehdotetaan muutosta, että lapsen oikeus elatustukeen ei ole riippuvainen siitä, onko lapsen toiseksi vanhemmaksi vahvistettu isä vai äiti. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön näkemyksen mukaan muotoilu tukee lain tarkoitusta, että elatustukea saadaan silloin, kun lapsella on vain yksi vanhempi.

Kansaneläkelaitos toteaa, että elatustuki on tarkoitettu turvaamaan lapsen elatusta silloin, kun lapsen vanhempi ei osallistu lapsen elatukseen. Jos lapsella on kaksi samaa sukupuolta olevaa vanhempaa, jotka asuvat lapsen kanssa ja vastaavat lapsen elatuksesta, ei lapsella ole elatustukilaissa tarkoitettua elatuksen turvaamisen tarvetta. Elatustukilain 6 §:n 5 kohta mahdollistaa kuitenkin elatustuen saamisen, jos lapsella ei ole isää. Naisparin lapsella on siten oikeus saada elatustukea, vaikka hänellä on kaksi elatusvelvollista vanhempaa. Luonnollisesti naisparin lapsella on oikeus elatustukeen myös muilla elatustukilain 6 §:n perusteilla, mikä käytännössä voi johtaa siihen, että lapsella saattaa olla oikeus kahteen tai jopa kolmeen elatustukeen. Tätä ei voida pitää elatustukilain tarkoituksen mukaisena. Säännös asettaa samaa sukupuolta ja eri sukupuolta olevien vanhempien lapset eriarvoiseen asemaan. Myös samaa sukupuolta olevien vanhempien lapset ovat keskenään eriarvoisessa asemassa, sillä miesparin lapsella ei ole oikeutta elatustukeen elatustukilain 6 §:n 5 kohdan perusteella, toisin kuin naisparin lapsella. Näin ollen ehdotettu muutos, jonka mukaan oikeus elatustukeen ei ole riippuvainen siitä, onko lapsen toiseksi vanhemmaksi vahvistettu isä vai äiti, on kannattava.

Kansaneläkelaitos toteaa, että ehdotetun elatustukea koskevan voimaantulosäännöksen mukaan säännöstä ei sovellettaisi, jos vanhemmuus on vahvistettu ennen lain voimaantuloa. Toisin sanoen ne kahden äidin lapset, joille nykyisen, voimassa olevan elatustukilain mukaan maksetaan elatustukea, eivät menettäisi oikeuttaan tukeen. Kansaneläkelaitos ei pidä ehdotettua voimaantulosäännöstä tarkoituksenmukaisena eikä perusteltuna. Uutta säännöstä tulisi voimaantulosta lähtien soveltaa kaikkiin perheisiin. Naisparin lasta ei tulisi asettaa parempaan asemaan kuin muita lapsia. Ottaen huomioon, että elatustukea maksetaan pitkään, lapsen 18-vuotissyntymäpäivään saakka, tulisi ehdotettu muutos säätää lain voimaantulosta lähtien koskemaan yhtälailla kaikkia perheitä.

2.3.3 Etuuslakien avoliittoa koskevat säännökset

Kansaneläkelaitos toteaa, että useissa etuuslaeissa on etuuden myöntämisen kannalta olennaista merkitystä sillä, onko tuen hakija avio- tai avoliitossa tai rekisteröidyssä parisuhteessa. Parisuhteella voi olla vaikutusta etuusoikeuteen tai etuuden määrään. Kellassa noudatetun ratkaisukäytännön mukaan samaa sukupuolta olevia henkilöitä, jotka asuvat yhdessä, mutta eivät ole rekisteröineet parisuhdettaan, ei pidetä avoparina. Äitiyden vahvistaminen tilanteessa, kun vanhemmat eivät ole rekisteröidyssä parisuhteessa, voi johtaa nykyistä etuuslainsäädäntöä sovellettaessa ristiriitaiseen tilanteeseen. Lapsella olisi kaksi vanhempaa, jotka asuvat molemmat yhdessä lapsen kanssa. Etuuksia myönnettäessä vanhempia ei kuitenkaan pidettäisi avoparina, mikä asettaisi etuuksia myönnettäessä samaa sukupuolta ja eri sukupuolta olevat avoparit keskenään eriarvoiseen asemaan. Kansaneläkelaitos katsoo, että kaikkien etuuslakien avoliittoa koskevat määritelmät tulisi yhdenmukaistaa ottaen huomioon erilaiset perhetilanteet.

2.4 Lainsäädäntöhankkeen vaikutukset

2.4.1 Lapsen asema

Monet lausunnonantajat katsovat, että työryhmän ehdotukset turvaavat lapsen edun toteutumista ja edistävät lasten yhdenvertaisuutta (*ulkoasiainministeriö, Mannerheimin Lastensuojeluliitto, Helsingin kaupunki, Tampereen kaupunki, Väestöliitto ry, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Valvira, Itä-Suomen aluehallintoviraston maistraattien ohjaus- ja kehittämissyksikkö, Kansaneläkelaitos*).

Esimerkiksi *Helsingin kaupunki* katsoo ehdotuksen parantavan lapsen oikeutta kumpaankin vanhempaan. Helsingin kaupunki pitää lapsen edun toteutumisen kannalta keskeisenä, että lapsen oikeus kumpaankin vanhempaan turvataan riippumatta siitä, millaiseen perheeseen lapsi syntyy. *Terveysten ja hyvinvoinnin laitos* katsoo, että ehdotettu laki korjaa ja selkiyttää monelta osin naisparien lasten asemaa ja edistää lapsen oikeuksien toteutumista.

Espoon käräjäoikeus toteaa kuitenkin, että ne perheet, joissa lapsi ei ole saanut alkunsa hedelmöityshoidolla, jäisivät vielä hakemaan perheen sisäistä adoptiota. Kaikki eivät hedelmöityshoitoja mietinnön mukaan niiden kalleuden takia käyttäisi. Käräjäoikeus kysyy, onko vaarana se, että lapset joutuvat keskenään eriarvoiseen asemaan.

2.4.2 Vaikutukset yhdenvertaisuuteen

Osa lausunnonantajista katsoo työryhmän ehdotusten edistävän yhdenvertaisuutta ja parantavan naisparien asemaa vanhempina suhteessa eri sukupuolta oleviin pareihin (*Itä-Suomen aluehallintoviraston maistraattien ohjaus- ja kehittämissyksikkö, Mannerheimin Lastensuojeluliitto, Tampereen kaupunki, Seta ry*). *Mannerheimin Lastensuojeluliitto* pitää lasten oikeuksien turvaamisen ja tasavertaisen vanhemmuuden kannalta perusteltuna, että isyyden ohella myös äitiys määriteltäisiin lainsäädännössä. *Seta ry* toteaa, että esitys parantaa naisparien asemaa merkittävästi, mutta valitettavasti vain yhdessä perhetilanteessa.

Suomen Asianajajaliitto toteaa hedelmöityshoidoista annettua lakia koskevan muutosehdotuksen osalta, että vaikka ehdotuksen katsotaan edistävän naisparien yhdenvertaisuutta suhteessa eri sukupuolta oleviin pareihin, se itse asiassa korostaa epätasa-arvoa naisparin ja miesparin kesken. Joissain tilanteissa naisparin yhteistä lapsen saantia edistetään suhteettomasti suhteessa miespariin.

2.4.3 Vaikutukset viranomaisten toimintaan

Ulkoasiainministeriö toteaa, että äitiyden tunnustaminen ja siihen liittyvät toimenpiteet lisääisivät jonkin verran työtehtäviä myös Suomen edustustoissa. Koulutuksen järjestäminen tehtäviä hoitaville virkamiehille tulee olemaan tarpeen uusien tehtävien hoitamiseksi. Käytettävistä lomakkeista sekä äitiyden tunnustamisen oikeusvaikutusta koskevasta informaatiosta tulee olla riittävä määrä eri kieliversioita.

Espoon käräjäoikeuden arvion mukaan esitetyillä ehdotuksilla ei tuomioistuimen työskentelyn kannalta ole merkittäviä vaikutuksia. Mahdolliset vahvistamiskanteet korvanevat osittain perheen sisäiset adoptiot. Perheen sisäisissä asioissa, jotka on käsitelty hakemusasioina, käsittelijänä on ollut lähtökohtaisesti käräjänotaari. Äitiyden vahvistamista koskevassa riita-asiassa käräjänotaari ei olisi toimivaltainen, joten asiat tulevat käräjätuomareiden käsiteltäviksi. Tällä ei kuitenkaan ole sanottavaa vaikutusta työmääriin.

Itä-Suomen aluehallintoviraston maistraattien ohjaus- ja kehittämissyksikkö toteaa, että äitiyden tunnustamisen vahvistaminen tarkoittaisi maistraateille jonkin verran uusia tehtäviä. Todennäköisesti vaikutukset maistraatin työmäärään tulisivat kuitenkin olemaan melko pienet. Sähköisten järjestelmien käyttöönotolla voidaan saada myös joutuisuutta asioiden käsittelyyn. Isyyden tunnustamisen vahvistamisesta on hoidettu maistraateissa vuodesta 2002 lukien, joten maistraateissa on asiaan liittyvää osaamista ja tehtävä myös soveltuu luontevasti maistraattien tehtäväkenttään.

Adoptioperheet ry toteaa, että vuonna 2013 alle 18-vuotiaiden Suomessa syntyneiden lasten adoptioista 49 % koski rekisteröityjä pariskuntia. Helsingin sosiaaliviraston adoptio- ja neuvonnoton kuluvaan vuonna rekisteröidyssä parisuhteessa olevien osuus on ollut 77 % perheensisäisistä adoptioista ja 42 % kaikista adoptio- ja neuvonnoton kuluvaan, sisältäen sekä kotimaan että kansainvälisen adoption neuvonnoton. Kyseessä on periaatteellisen puolen lisäksi siis myös merkittävä resurssin säästö sosiaalityössä.

Suomen Kuntaliitto kannattaa esitystä, jolla on tarkoitus säästää muun muassa kuntien adoptio- ja neuvonnoton kuluvaan liittyviä resursseja. Kuntaliitto kuitenkin katsoo, että äitiyden ennakkollisen tunnustamisen vastaanottaminen äitiysneuvolassa edellyttää isyyslain muutosesityksen tavoin neuvolatyön uudelleenorganisointia ja resursointia, vaikka tapauksen määrä onkin lukumäärällisesti isyyden ennakkollista tunnustamista vähäisempi. Kuntaliitto toteaa, että kyseessä on kunnille asetettu uusi tehtävä, mikä on ristiriidassa rakennepoliittisen ohjelman mukaisen tehtävien ja velvoitteiden vähentämistavoitteen kanssa.

Tampereen kaupunki toteaa, että mikäli äitiyden tunnustamisessa siirrytään neuvolamalliin, on äärimmäisen tärkeää, että neuvolatyöntekijöiden uuden koulutuksen tarve huomioidaan jo ammatillisessa peruskoulutuksessa ja sisällössä. Koulutuksessa tulee huomioida vahvistamiseen liittyvät oikeudelliset velvoitteet ja oikeudet, mutta myös lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain mukaiset huoltoratkaisut ja huoltajien yhteistoimintaan liittyvät velvoitteet sekä lapsen elätkesestä annetun lain ja elätkesävelvoitteiden mukaiset lapsen perusoikeudet. Koulutusvelvoitetta ei voida asettaa kunnille vaan sen tulee olla lasten yhteydenvertaisen kohtelun vuoksi valtakunnallista. Täydennyskoulutuksen tarve on myös säännöllistä. Neuvolatoiminta on työtekijäprofiililtaan hyvin naisvaltaista, joten vaihtuvuus ja sijaisjärjestelyt ovat tyypillisiä.

Helsingin kaupunki pitää asiakaslähtöisen ja sujuvan toiminnan kannalta välttämättömänä, että oikeusministeriö laatii selkeät ja yksityiskohtaiset soveltamisohjeet hyvissä ajoin ennen lain voimaantuloa.

2.4.4 Taloudelliset vaikutukset

Kansaneläkelaitos toteaa, että ehdotetun äitiyslain toteutuminen edellyttää muutoksia väestötietojärjestelmään. Väestötietojärjestelmän muutokset puolestaan aiheuttavat muutoksia Kansaneläkelaitoksen tietojärjestelmiin. Tarvittavista tietojärjestelmien muutoksista aiheutuu vuodelle 2015 arviolta 50 000 euron kertaluonteinen lisämeno. Ehdotettu elatustukilain muutos vähentää elatustuen saajia. Naisparien lapsia, joita muutos koskee, on kuitenkin määrällisesti suhteellisen vähän, joten kustannusvaikutus on vähäinen. Kustannusten kannalta merkitystä on myös sillä, miten voimaantulosta säädetään. Ehdotettu hedelmöityshoitolain muutos ei Kansaneläkelaitoksen arvion mukaan vaikuta sairaanhoidon korvausten kustannuksiin. Sairausvakuutuslain mukaan hedelmöityshoidoista maksetaan korvausta silloin, kun lapsettomuus on sairauden aiheuttama. Naisparille voidaan voimassa olevien säännösten ja käytäntöjen mukaan korvata hedelmöityshoidot, jos lapsettomuuden taustalla on sairaus tai jos nainen ei ole tullut raskaaksi 12:n terveydenhuollossa tehdyn inseminaation jälkeen. Hedelmöityshoitolain muutos ei vaikuta nykyiseen korvauskäytäntöön.

Väestörekisterikeskus toteaa, että sen aiempaa arviota väestötietojärjestelmään tehtävien järjestelmämuutosten kustannuksista on tässä vaiheessa käsiteltävä vasta alustavana. Kustannuksiin vaikuttaa myös se, tulevatko valmisteltavana olevat vanhemmuutta ja vanhemmuuden suhdetta henkilön oikeudelliseen sukupuoleen säätelevien eri lakien muutokset voimaan samanaikaisesti. Tähän mennessä on kustannuksia jouduttu arvioimaan erillisinä hankkeina eri ministeriöille ja ehdotusten yhteensovittaminen väestötietojärjestelmässä vaatii vielä lisäselvityksiä. Yhtä aikaa toteutettuina järjestelmämuutokset voidaan samalla suhteuttaa toisiinsa ja ennakoimattomilta, lisäkustannuksia aiheuttavilta jälkikorjauksilta vältytään.

Itä-Suomen aluehallintoviraston maistraattien ohjaus- ja kehittämisyksikön alustavan arvion mukaan äitiyden tunnustamistehtävä vaatisi maistraateissa korkeintaan 0,5 henkilötyövuoden työpanoksen (vuositasolla noin 30.000 euroa), mikäli äitiyden tunnustamisten vahvistaminen pysyttelisi vuositasolla 100–160 tapauksessa. Tämä kuitenkin edellyttää, että äitiyden vahvistamistehtävät voidaan keskittää yhteen maistraattiin riittävän asiantuntemuksen ja toiminnan tehokkuuden varmistamiseksi. Lisäksi maistraattien sähköistä asiointia, asianhallintaa ja arkistointia ollaan tällä hetkellä kehittämässä vuoteen 2016 jatkuvassa MERP-hankkeessa. Hankkeen henkilö-, perhe- ja perintöoikeudellisten palveluiden yhtenä tavoitteena on isyysasioiden sähköistäminen maistraattien ja kuntien välillä. Äitiyden tunnustamista koskevien asioiden sisällyttäminen hankkeeseen on tässä vaiheessa mahdollista ilman suuria lisäkustannuksia.

Alustavan arvion mukaan kustannuksia aiheutuisi yhteensä noin 100.000 euroa. Kustannukset aiheutuvat seuraavien toimintojen toteuttamisesta: liittäminen lastenvalvojien sähköiseen asiointiin, toteutus asianhallintaan ja liittäminen VTJ:ään vastaavasti kuin isyysasia. Jos lain on tarkoitus tulla voimaan vuoden 2016 alusta, järjestelmän rakentaminen tapahtuu kokonaisuudessaan vuoden 2015 aikana, jolloin kustannuksiin on varauduttava jo vuodelle 2015.

Lounais-Suomen maistraatti toteaa, että koska maistraatin toimivaltaan kuuluu myös isyyden vahvistamiseen liittyvät tehtävät, on perusteltua, että maistraatti vahvistaa oikeudellisesti myös äidin ja lapsen välisen suhteen. Valtiovarainministeriön arvio siitä, että äitiyden vahvistamiseen liittyvät tehtävät työllistävät maistraateissa noin 0,5 henkilötyövuotta mikäli tehtävä keskitetään, on oikean suuntainen. Maistraatin näkökulmasta on tapausten odotettavissa oleva lukumäärä huomioon ottaen perusteltua, että äitiyden vahvistamisasiat keskitetään yhteen maistraattiin. Lastenvalvojien näkökulmasta saattaisi olla selkeämpää, että äitiyden vahvistamisasiat keskitettäisiin samoihin maistraatteihin kuin isyyden vahvistamisasiatkin.

Valtiovarainministeriö toteaa, että työryhmän ehdotusten mukaisista muutoksista aiheutuvat kustannukset on katettava valtiontalouden kehyspäästösten ja valtion talousarvioiden mukaisten määrärahojen ja henkilötyövuosimäärien puitteissa. On erityisen tärkeää, että ehdotus on linjassa muiden samanaikaisesti valmisteltavana olevien hankkeiden kanssa, jotta Väestörekisterikeskuksella voi olla todelliset mahdollisuudet arvioida Väestötietojärjestelmään vaadittavia muutoksia ja niiden aiheuttamia kustannuksia. Valtiovarainministeriö viittaa maistraateille aiheutuvien kustannusten osalta maistraattien ohjaus- ja kehittämissyksikön lausuntoon. Mikäli lainsoveltajana toimiva maistraatti joutuu epäselvän lainsäädännön vuoksi tilanteisiin, joissa väestötietojärjestelmämerkinnän tekeminen hankaloituu esimerkiksi oikeudellisen sukupuolesta poikkeavan isyyden tai äitiyden toteamisen vuoksi, tarkoittaa tämä oikeusvarmuuden heikkenemistä sekä lisääntyvää resurssien tarvetta väestötietojärjestelmämerkintöjä tekevän viranomaisen kannalta. Esityksestä on käytävä ilmi, miten siitä aiheutuvat kustannukset on tarkoitus kattaa.

LIITE

Tahot, joilta lausuntoa pyydettiin (*:llä on merkitty ne, jotka osallistuivat lausuntokierrokseen):

Sosiaali- ja terveysministeriö *

Ulkoasiainministeriö *

Valtiovarainministeriö *

Espoon kärjäoikeus *

Oulun kärjäoikeus *

Lapsiasiavaltuutettu

Kansaneläkelaitos *

Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto (Valvira) *

Terveysten- ja hyvinvoinnin laitos *

Väestörekisterikeskus *

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkohallitus

Suomen ortodoksinen kirkkohallitus

Lounais-Suomen maistraatti *

Itä-Suomen aluehallintovirasto, maistraattien ohjaus- ja kehittämissyksikkö *

Helsingin kaupunki *

Tampereen kaupunki *

Suomen Kuntaliitto *

Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry *

Miessakit ry

Naisjärjestöjen Keskusliitto *

Pelastakaa Lapset ry

Sateenkaariperheet ry *

SETA ry *

Suomen Asianajajaliitto *

Trasek ry *

Väestöliitto ry *

Muut lausunnon antaneet tahot:

Kristillisdemokraattinen eduskuntaryhmä

Adoptioperheet ry

OIKEUSMINISTERIÖ JUSTITIEMINISTERIET

ISSN-L 1798-7105
ISBN 978-952-259-432-7 (PDF)

Oikeusministeriö
PL 25
00023 Valtioneuvosto
www.oikeusministerio.fi

Justitieministeriet
PB 25
00023 Statsrådet
www.oikeusministerio.fi